

НІКОЛЬЧУК

Юлія Миколаївна
julia_osadchuk@ukr.netк.е.н., старший викладач,
Хмельницький кооперативний
торгівельно-економічний
інститут

УДК 330.322

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА
НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯINVESTMENT CLIMATE IN UKRAINE: CURRENT STATUS AND
PROSPECTS DIRECTIONS

У статті здійснено аналіз поняття «інвестиційний клімат», розкрито основні чинники впливу на формування інвестиційного клімату в країні. Розглянуто провідні галузі національної економіки, які є найбільш інвестиційно привабливими. Запропоновано заходи, що сприятимуть покращенню інвестиційного клімату в Україні та стимулюватимуть інвестиційні процеси в економіці.

В статті проведено аналіз поняття «инвестиционный климат», раскрыты основные факторы влияния на формирование инвестиционного климата в стране. Рассмотрены ведущие отрасли национальной экономики, которые являются наиболее инвестиционно привлекательными. Предложены мероприятия, способствующие улучшению инвестиционного климата в Украине и стимулировать инвестиционные процессы в экономике.

The article analyzes the concept of «investment climate», reveals the main factors influencing the formation of the investment climate in the country. The leading national economy branches, which are the most investment attractive, are considered. The measures that will improve the investment climate in Ukraine and stimulate investment processes in the economy are proposed.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість, прямі іноземні інвестиції

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный климат, инвестиционная привлекательность, прямые иностранные инвестиции

Keywords: investment, investment climate, investment attractiveness, foreign direct investment

ВСТУП

Інвестиційна діяльність є однією з найважливіших складових економічної діяльності України. Основною метою інвестування є забезпечення найбільш ефективних шляхів реалізації інвестиційної стратегії країни на окремих етапах її розвитку. Зрозуміло, що інвестора, який має бажання вкласти свої кошти в економіку певної країни цікавлять не лише перс пективні ресурси чи вигідний ринок збуту, але і організаційна складова цього процесу – наскільки важко буде розмістити свої інвестиції, керувати ними, або в разі потреби забрати назад. Розуміючи це, країни, що зацікавлені у надходженні інвестицій, формують відповідну політику та умови, які були б сприятливі для розміщення інвестицій на їх територіях. Формування сприятливого інвестиційного клімату є одним із стратегічних завдань, що стоїть сьогодні перед українською державою, від реалізації якого залежить можливість стабілізації національної економіки та її розвиток. Тому, постійний моніторинг інвестиційного клімату та підвищення інвестиційної привабливості економіки України є надзвичайно актуальними і важливими питаннями сьогодення.

Незважаючи на велику кількість праць вітчизня-

них та іноземних вчених, присвячених аналізу інвестиційного клімату в Україні, слід відзначити не обхідність подальшого дослідження питання підвищення інвестиційної привабливості національної економіки в сучасних умовах.

МЕТА РОБОТИ полягає у аналізі інвестиційного клімату України в сучасних умовах, визначення існуючих проблем залучення іноземного капіталу в національну економіку та розробка пропозицій щодо напрямів покращення інвестиційного клімату держави.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою статті є наукові публікації, матеріали періодичних видань, ресурси мережі Інтернет, програми розвитку, економічні стратегії та законодавчі й нормативно-правові акти України.

Під час проведення дослідження використано системний підхід, методи аналізу та синтезу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Дослідженню сутності інвестиційного клімату приділялось чимало уваги, проте в наукових колах відсутній єдиний підхід щодо його трактування.

Узагальнення ключових поглядів вчених на розуміння поняття інвестиційного клімату наведено у табл. 1 [1, 3, 4].

На наш погляд, визначення терміну інвестиційного клімату більш повно та змістовно розкрито у працях Бланка І.А., Коваленка С.О., Головатюка В. та Ланченко С.О., які вважають, що його варто розуміти як сукупність різного роду факторів впливу, які притаманні певній країні (регіону, галузі) і визначають рівень її привабливості для іноземного інвестора.

Україна має значний інвестиційний потенціал, зокрема: є одним з найбільших потенційно містких ринків у Європі; володіє багатими природними ресурсами; має високий рівень науково-дослідних розробок у багатьох галузях науки і техніки та значний

науково-технічний потенціал; володіє значним сільськогосподарським потенціалом (вигідне географічне розташування, сприятливий клімат, родючі ґрунти); має добре розвинену інфраструктуру. Та попри все наша держава програє в надійності інвестиційного клімату, так як несприятливі внутрішні фактори відлякують інвесторів, зокрема політична нестабільність, невідповідність норм законодавства міжнародним нормам і рівень його дотримання, корупція [4].

Таким чином, покращення чи погіршення інвестиційного клімату країни відбувається під впливом певних чинників, які прямо чи опосередковано впливають на процеси інвестування та, в свою чергу, можуть сприяти активізації чи гальмуванню інвестиційної активності (табл. 2) [3, 4].

Таблиця 1

Наукові підходи до визначення сутності поняття «інвестиційний клімат»

Автор	Визначення
Барановський О. І.	це рівень досягнення потенційних інвестицій у формі коштів, цільових банківських вкладів, паїв, акцій, інших цінних паперів, рухомого і нерухомого майна, майнових прав, ноу-хау, досвіду й інших інтелектуальних цінностей, права користування землею й іншими природними ресурсами.
Бланк І.А.	це сукупність політичних, соціально-економічних, фінансових, соціально-культурних, організаційно-правових і географічних факторів, які притаманні певній країні і визначають привабливість її для іноземного інвестора.
Головатюк В.	це сукупність факторів регіональної дії, що визначають можливості компаній і формують у них стимули для здійснення продуктивних інвестицій, створення робочих місць і розширення своєї діяльності.
Коваленко С. О.	це узагальнена характеристика сукупності соціальних, економічних, організаційних, правових, політичних, соціокультурних передумов, що зумовлює привабливість і доцільність інвестування в ту або іншу господарську систему (економіку країни, регіону, корпорації).
Крупка І. М.	це комплекс економічних, політичних, соціальних, правових та інших заходів країни, що приймає інвестиції, спрямованих на забезпечення захисту прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності, а також на ефективне інвестування національної економіки.
Ланченко С. О.	це сукупність політичних, правових, економічних та соціальних умов, що забезпечують та сприяють інвестиційній діяльності вітчизняних та закордонних інвесторів.
Танделова О. М.	це умови, які сприяють процесам інвестиційної діяльності у конкретному регіоні або гальмують їх.

Таблиця 2

Чинники, що формують інвестиційний клімат країни

Чинники впливу на інвестиційний клімат	Фактори сприятливого впливу на інвестиційні чинники
1	2
Зовнішньоекономічні умови	забезпечення вітчизняних підприємств новими ринками збуту; залучення до країни іноземних інвесторів, які виготовляють товари, що не виробляються на території країни; надання державних кредитів; членство у всесвітніх організаціях
Ринок праці	підвищення конкурентоспроможності працездатних осіб на ринку праці; створення умов для самозайнятості населення
Економічна динаміка країни	вдосконалення технологій виробництва; збільшення обсягів залучених ресурсів; зростання підприємницької активності населення; збільшення кількості та якості трудових ресурсів; активізація попиту населення; розширення кредитної системи; зменшення монополізації виробничих і збутових ринків
Стан внутрішнього ринку	зростання прибутків підприємств; експансіоністська бюджетна політика, яка розширює державне споживання та інвестиції; достатність ліквідних ресурсів підприємств; доступна вартість кредитних ресурсів
Інвестиційна активність інвесторів	виконання державної програми приватизації; зміна структури форм власності; мотивація фізичних і юридичних осіб щодо процесів приватизації
Податкова система	надання податкових пільг щодо сплати податків інвесторам в певних галузях національної економіки; сприяння залученню інвестицій в економіку країни при оптимальному податковому навантаженні
Державна інвестиційна політика	забезпечення належного рівня розвитку економіки в цілому; удосконалення структури економіки; формування задовільного стану основних виробничих фондів, ефективність їх використання; наявність високого рівня науково-технічного розвитку країни; здійснення ефективного державного управління

1	2
Політико-правові умови	відсутність протиріч між виконавчими й законодавчими органами влади; вдосконалення правової бази, створення логічно завершеного системного законодавчого забезпечення економічних процесів, зокрема інвестиційної діяльності; стабільність законодавства
Нормативно-правове поле інвестиційної діяльності	наявність законодавства про іноземні інвестиції, регулювання зовнішньоекономічної діяльності
Інституційна система	досконала законодавча основа функціонування суб'єктів інвестиційного процесу; встановлені правила ведення підприємницької діяльності на території країни
Наявний виробничий потенціал	забезпеченість підприємств основними засобами; стан основних засобів; ефективність використання основних засобів
Розвиток інфраструктури	мережа вантажних терміналів та інших багатофункціональних комплексів необхідних для різноманітних операцій з усіма видами вантажів; митні склади та інші підрозділи для тимчасового зберігання товарів та для митного переоформлення імпорту-експорту; наявність інфраструктури для логістичного сервісу; інформаційна інфраструктура.

У сучасній економічній теорії та на практиці розрізняють дві основні форми міжнародних інвестицій – портфельні і прямі. Портфельні інвестиції – це суто фінансові активи у вигляді облігацій та акцій, які денонуються у національну валюту. Проте, більш поширеними у наш час є прямі інвестиції, які являють собою реальні капіталовкладення в підприємства, землю, основні виробничі фонди або ж здійснюються за допомогою експортних інвестиційних товарів чи передачі технологій, досвіду управління, коли інвестор зберігає контроль над інвестованим капіталом. Прямі інвестиції використовуються, як правило, під

час створення нових фірм (спільних підприємств) або ж для встановлення контролю над діючою фірмою шляхом закупівлі контрольного пакету акцій. Тому в нашому дослідженні ми будемо розглядати саме прямі інвестиції [1, 4].

Вважаємо за доцільне проаналізувати особливості сучасного стану інвестиційного клімату в Україні через обсяг надходжень від нерезидентів за останні декілька років та на цій основі сформуємо відповідні висновки щодо шляхів покращення інвестиційної ситуації в країні [5].

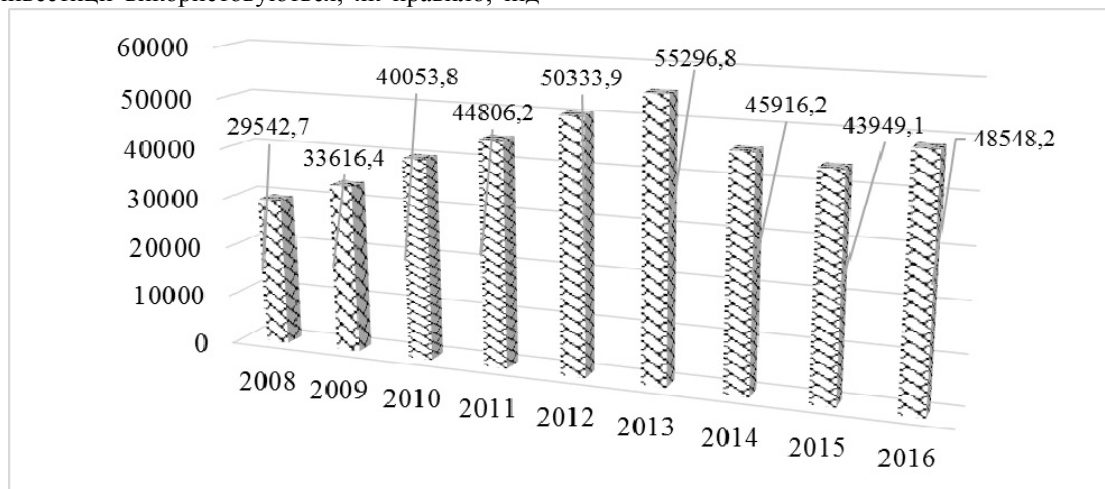

Рис. 1. Обсяг залучених прямих іноземних інвестицій в вітчизняну економіку, млн. дол.

За даними Державного комітету статистики, загальний обсяг залучених з початку інвестування прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України у 2016 р. становив 48 548,2 млрд. дол. США, що на 9 % більше, ніж у попередньому році, але на 14 % менше ніж в 2013 р. (рис. 1). Загалом за 2016 р. у країну було вкладено 4 405,8 млрд. дол. США прямих інвестицій, для порівняння, у 2015 р. цей обсяг становив 3 763,7 млн. дол. США.

Протягом 2006-2013 рр. динаміка обсягу іноземних вкладень має висхідне положення і на кінець 2013 р. загальний обсяг інвестицій за роки незалежності України досяг 55 296,8 млрд. дол.. Найбільшими темпами іноземні інвестиції залучалися у 2007 р., 2008 р. та 2012 р.. Причиною цього стали позитивні зміни у структурі економіки. Зокрема у 2006 р. спостерігалася тенденція активного зростання експортної

спрямованості інвестиційного машинобудування. Щодо 2012 р., то він став для України роком проведення футбольної першості. У зв'язку з цим знайшлося чимало охочих вкласти свої кошти у розвиток інфраструктури України. Однак у 2013 р. позитивна тенденція до зростання іноземних інвестицій змінилася різким зниженням абсолютного приросту.

За останні три роки спостерігався значний вплив обсягу іноземних інвестицій з української території. Так, за підсумками 2014 р. з країни було вилучено 12 млрд. дол.. Причиною був перш за все політичний міжнародний конфлікт з Росією, що призвів до анексії Криму та початку військових дій на Сході. Як наслідок, було дестабілізовано економічну ситуацію в країні, посилено соціальну напругу, знижено рівень добробуту населення та створені умови для невизначеності у майбутньому.

Протягом 2016 р. іноземні інвестиції надійшли із 125 країн світу. Основними інвесторами в Україну досі залишаються такі країни, як Кіпр, Нідерланди, Німеччина, Російська Федерація, Австрія, Великобританія, Британські та Віргінські Острови, Франція, Швейцарія та Італія.

Режим офшорної зони, що діє на Кіпрі, сприяє здійсненню з території острова значних за обсягом інвестиційних ресурсів, частина яких є коштами дочірніх структур та підрозділів українських компаній. Іноземні інвестори надають перевагу вкладення коштів у вже розвинені сфери економічної діяльності [6].

Розглядаючи галузевий розріз, можна говорити, що за останні роки інвестиційно привабливими стали такі сфери діяльності, як фінансова та страхова (приблизно 25 %), переробна промисловість (приблизно 25 %), оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (приблизно 10 %).

В Україні є сфери, які мають значні конкурентні переваги та в перспективі можуть зацікавити іноземного інвестора, – це військово-промисловий комплекс, хімічна та фармацевтична, аерокосмічна галузь, ІТ та високі технології, туризм. Але незважаючи на це, несприятливий інвестиційний клімат в Україні стримує інвесторів, і щоб покращити його, необхідно наполегливо попрацювати над нормативно-правовою базою у сфері інвестування. У цьому випадку важливу роль відіграє ефективна державна політика щодо іноземних інвестицій.

Суть цієї політики полягає в пошуків співпраці з іноземними інвесторами, регулюванні економічної, політичної та соціальної діяльності, контролі за станом ринку. Характеристика інвестиційного клімату будь-якої розвинутої країни як сукупності обставин, що неодмінно впливають на інвестиційний процес та діяльність, завжди надається державними структурами, департаментами стратегічного формування корпорацій, самостійними експериментальними інститутами та щорічно висвітлюється в різноманітних світових рейтингах.

За результатами дослідження, опублікованого в рейтингу Doing business, Україна в 2017 р. піднялася на одну позицію за інвестиційною привабливістю. Зараз вона займає 80 місце серед 190 держав, що беруть участь у дослідженні. За середніми підрахунками експертів Світового банку, кожен наступний пункт вище в рейтингу Doing business, приносить державі близько 500 млн. дол. США інвестицій в економіку.

Поліпшення інвестиційного клімату, як на державному, так і на регіональному рівні – це першочергове завдання, яке потребує вирішення з метою сприяння інтенсифікації економічної активності та ресурсного забезпечення модернізації економіки.

Для покращення інвестиційного клімату в Україні необхідно провести ряд заходів які комплексно впливають на інвестиційне середовище в країні, серед таких заходів варто виділити:

- підвищення рівня загального розвитку регіону та рівня розвитку інвестиційної інфраструктури;
- покращення демографічних характеристик;
- удосконалення правової та нормативної бази

держави, націлених на створення і функціонування стабільної економіки;

- ведення політики, направленої на стійке зниження інфляції та інфляційних очікувань;
- підвищення рівня ВВП;
- врегулювання проблеми державного боргу;
- скорочення масштабу корупції в органах самоврядування;
- розвиток фінансового сектору.

Запропоновані заходи не в змозі вирішити усіх проблем щодо залучення інвестицій в економіку України, які накопичувались та посилювались роками, але ці дії можна розглядати як перші кроки та основні напрями у сфері вдосконалення інвестиційного клімату. Отже, потрібна довгострокова стратегія направлена на стимулювання залучення інвестицій в економіку України, закріплена в державній економічній політиці.

Раціоналізація на всіх рівнях управління комплексу заходів, спрямованих на формування сприятливого інвестиційного клімату, дозволить повною мірою використовувати накопичений раніше інвестиційний потенціал народногосподарського комплексу країни, створить необхідні передумови прискореного соціально-економічного зростання, як в короткостроковій, так і в довгостроковій і стратегічній перспективі.

ВИСНОВКИ

Зацікавленість України у збільшенні надходжень іноземних інвестицій втілюється у цілеспрямованих заходах щодо поліпшення інвестиційного клімату. Моделювання інвестиційного клімату країною, в яку направлені інвестиції, має виняткове значення для створення ефективного механізму залучення та використання іноземного капіталу.

По-перше, це поглиблює оцінку загальної економічної ситуації в країні. По-друге, дає системне уявлення про мотивацію поведінки іноземного партнера. По-третє, віддзеркалює напрями впливу на іноземного інвестора.

У процесі дослідження встановлено, що задля покращення інвестиційного клімату в Україні, тим самим активізування притоку іноземного капіталу в Україну, доцільно реалізувати державну політику.

При цьому необхідно створювати пільгові умови для інвесторів, що здійснюють інвестиційну діяльність у соціально важливих напрямках, насамперед: соціальній сфері; технічному і технологічному вдосконаленні виробництва; створенні нових робочих місць для громадян, які потребують соціального захисту; реалізації інноваційних проєктів; впровадженні відкриттів і винаходів (в тому числі: в агропромисловому комплексі; в реалізації програм ліквідації наслідків Чорнобильської аварії; у виробництві будівельних матеріалів; в галузі освіти, культури; охорони навколишнього середовища і здоров'я).

Список використаних джерел

1. Гура А.О. Інвестиційний клімат в Україні: сучасний стан та напрями покращення / А.О. Гура // Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди «Економіка». – 2015. – С. 188-196.
2. Державне агентство з інвестицій та інновацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://in.ukrproject.gov.ua/index.php?lang=ua&get=212>

3. Івахненко І. Інвестиційна діяльність в Україні: сучасний стан та можливості її активізації/ Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – №2. – С. 7-9.

4. Коваленко С.О. Інвестиційний клімат в Україні та напрями його покращення / С.О. Коваленко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – № 38. – 2012. – С. 366-369.

5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

6. Покришка Д. Динаміка інвестиційного клімату країн Східної Європи досвід для України [Електронний ресурс] / Д. Покришка, О. Бабанін, В. Шкадюк. - Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/june2009/01.htm>